

Aalborg Universitet

AALBORG UNIVERSITY
DENMARK

Hvorfor dog bekymre sig om fremtidige generationer? Seks etiske argumenter mod bæredygtighed

Arler, Finn

Published in:
Baggrund

Publication date:
2015

Document Version
Også kaldet Forlagets PDF

[Link to publication from Aalborg University](#)

Citation for published version (APA):

Arler, F. (2015). Hvorfor dog bekymre sig om fremtidige generationer? Seks etiske argumenter mod bæredygtighed. *Baggrund*. <http://baggrund.com/hvorfor-dog-bekymre-sig-om-fremtidige-generationer/>

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal -

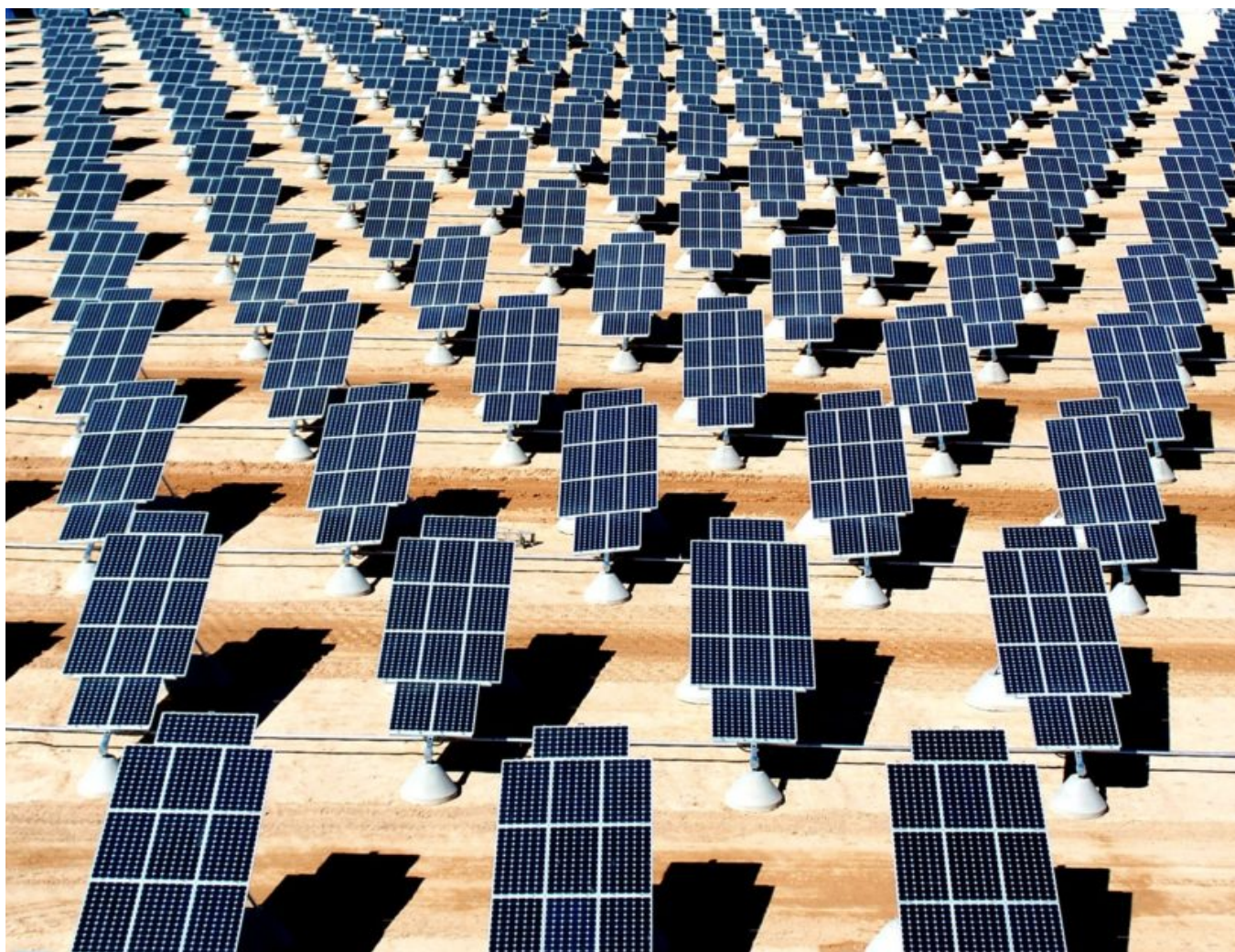
Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us at vbn@aub.aau.dk providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

Af Finn Arler / 7. marts 2015

Hvorfor dog bekymre sig om fremtidige generationer? Seks etiske argumenter mod bæredygtighed

Bæredygtighed er blevet et centralt tema, som både skaber argumenter for og imod. Leder af *Center for Etik i Praksis*, Finn Arler, undersøger de etiske modargumenter mod at gøre bæredygtighed til et centralt tema og forklarer, hvordan demokratiet kan få luget ud i de værste af dem.

FOKUS: VELKOMMEN TIL DET ANTROPOCÆNE! — Klimakrisen er ikke længere bare et anliggende for naturvidenskabsfolk. Vi befinder os muligvis i Antropocæn: en ny geologisk tidsalder, hvor skellet mellem natur og kultur — på grund af menneskets altomfattende, globale indvirkning på naturen — er blevet opløst. Vi har spurgt en række forskere om humanioras rolle i spørgsmålet om natur, klimakrise og bæredygtighed, nu hvor naturen ikke længere er forbeholdt naturvidenskaben.

Vi gør os etiske overvejelser for at kunne forsvare vore handlinger med alment acceptable grunde. De grunde, vi giver, må således kunne anvendes af andre i tilsvarende situationer. Vi gør det ikke kun, fordi det er til vores egen langsigtede fordel. Det vil det ofte være, men der er mere i det end nøgtern kalkulation.

Det er ikke mindst tydeligt, når vi taler om bæredygtighed. Tænker vi i snævert selviske baner i stil med en tidligere statsministers motto om ”Noget for noget”, så kunne nuværende generationer med god samvittighed rotte sig sammen mod efterkommerne: bruge alle tilgængelige ressourcer, svine kloden til og efterlade en rygende ruin. Bæredygtighed ville aldrig blive et tema. Som Groucho Marx engang formulerede det: Hvorfor dog bekymre sig om fremtidige generationer – hvad har de nogensinde gjort for mig?

Men giver vore handlinger ikke også netop problemer for fremtidens folk. Er vi så ikke i sidste ende en flok kalkulerende egoister? Tænker vi ikke kun etisk, når vi ellers selv risikerer at komme i problemer? De mennesker, der lever, når vi er væk, kan hverken hjælpe eller genere os. Noget for noget kommer aldrig på tale. Er vi ikke lige netop derfor tilbøjelige til at ignorere dem? Eller måske er det snarere sådan, at vi godt ved, hvad vi burde gøre, men bare ikke gør det. Fordi vi er nogle dovne og, nåja, selviske vanedyr.

Begge konklusioner er noget forhastede. Det interessante er nemlig, at selv de, der handler på måder, der kan give problemer i fremtiden, ofte gør sig store anstrengelser for at forsvare handlingerne. Med etiske grunde, vel at mærke. Disse grunde er vigtige at forholde sig til, selvom de ikke alle er lige gode. Lad os se på nogle af argumenterne mod at gøre bæredygtighed til et centralt tema.

Argument 1: Fremtidige menneskers vilkår kan ikke forbedres

Det første argument lyder således: Hvis vi forsøger at gøre noget radikalt for de mennesker, der kommer til at leve i fremtiden, så kommer vi til at ændre mange ting i dagligdagen. Det vil betyde, at vores børn vil blive undfanget på andre tidspunkter, end hvis vi intet ændrede. De fremtidige mennesker vil derfor være nogle helt andre end dem, vi bestræber os på at gøre det bedre for. Uanset hvad vi gør, så bør de mennesker, der kommer til at leve i fremtiden, være glade for det, vi gør. Gjorde vi noget andet, ville de nemlig slet ikke komme til at eksistere.

Dette argument har især været populært blandt filosofisk interesserede. Der er ganske vist ikke mange, der vil bakke op om den logiske konklusion, at man dropper hensyntagen til kommende generationer. Interessen er mere af intellektuel karakter og handler om at finde ud af, hvad der er gået galt undervejs. End ikke argumentets ophavsmand, den britiske filosof Derek Parfit, har kunnet forlige sig med konklusionen. Baserer man sig på en præmis om, at der, for at vi overhovedet kan tale om forbedringer, må være tale om forbedringer for bestemte identificerbare individer, kan man imidlertid ikke rigtigt slippe uden om den.

Argument 2: De vil være rigere og klogere

Et andet argument er populært blandt mainstreamøkonomer. Argumentet, der i begyndelsen af 1970'erne blev fremført af den amerikanske Nobel-pris-belønnede økonom Robert Solow som svar på bekymrede rapporter som *Grænser for vækst*, lyder således: Siden videnskab og teknologi forenede sig i 1800-årene, har vi oplevet en kontinuerlig økonomisk vækst. Vi må antage, at væksten fortsætter, og at fremtidige generationer bliver rigere end os. De vil samtidig have bedre teknologiske og organisatoriske muligheder for at håndtere problemer. Akkurat som vi er rigere, teknologisk og organisatorisk mere raffinerede end generationerne før os.

Der vil naturligvis opstå ressourcemæssige flaskehalse. Men, lyder argumentet videre, vore efterkommere kan i så fald skifte begrænsede ressourcer ud med andre. Nye opdagelser vil løbende udvide mulighederne. Opstår miljøproblemer, vil de finde på nye måder at håndtere dem. Vi bebrejder ikke vore forgængere, hvis der er sket skader her og der. I stedet glæder vi os over de gevinster, deres teknisk-videnskabelige og politisk-filosofisk-organisatoriske indsats har givet os. Selv fejlslagne forsøg har vi lært af. Det samme må vel gælde vore efterkommere.

Tror man uden tøven på, at teknisk-videnskabelige svar dukker hurtigere op end de problemer, de skal løse, ser man ingen grund til at ændre synderligt på det, vi allerede gør. Man behøver ikke være hverken kalkulerende egoist eller ubetænksomt dovendyr for at nedtone opmærksomheden på bæredygtigheden. Er man omvendt skeptisk overfor en sådan konklusion, vil anbefalingen være at gå mere forsigtigt frem.

Om man bevæger sig den ene eller anden vej, er i hvert fald til dels et tros- og temperamentsspørgsmål. Det er dog den dristige konklusion om, at alting nok skal løse sig, der bærer på den tungeste bevisbyrde – for meget er jo nu engang ofte gået rigtig skævt i historiens løb, uden at en smart løsning umiddelbart var i sigte, og selv videnskaben har vel sine begrænsninger.

Argument 3: Hvorfor lige os?

Argumenterne mod at øge fokus på bæredygtighed kan også bevæge sig i en anden retning. Selvom man forstår og måske ligefrem deler bekymringen for fremtidige folk, er det ikke oplagt, at man selv skal bebyrdes af det. Og slet ikke hvis ikke alle andre også bidrager. Det tredje argument, der bevæger sig ad dette spor, lyder sådan her: Der er under alle omstændigheder meget ulighed i verden, både indenfor den enkelte generation og på tværs af generationer. Den lille særligt opmærksomme gruppe, som vi udgør, kan ikke påtage sig hele byrden med at afhjælpe den.

Det er i øvrigt slet ikke sikkert, at der kommer meget ud af at prøve. Alt for mange trækker i modsat retning. Skulle vi virkelig som en flok Florence Nightingale'r yde en stor uselvisk indsats for at forbedre betingelserne for kommende generationer uden sikkerhed for, at det lykkes? Det eneste, vi med sikkerhed kan vide, er, at vi bliver dårligere stillet end dem, vi normalt sammenligner os med. Blot fordi vi er mere opmærksomme og mindre kyniske end dem. Det forekommer ikke rimeligt. Så hellere droppe den dårlige samvittighed.

Argument 4: Alle de andre gør det jo også

Et fjerde, næsten tilsvarende argument lyder: Skal jeg virkelig holde op med at gøre noget, som alle andre gør, men som helt marginalt kan tænkes engang at skade nogen, jeg end ikke ved, hvem er? Skal jeg droppe mine årlige flyvture til Thailand og Bali, fordi det helt marginalt forøger drivhuseffekten, og selvom alle andre, der har råd, fortsæt-

ter uden skrupler? Min handling betyder alligevel så lidt for dem, der vil blive påvirket, at de slet ikke vil kunne registrere, om jeg flyver eller ej. Så er betydningen af, om netop jeg kommer afsted eller ej, helt anderledes stor i mit eget liv.

I begge tilfælde må et svar pege på en mellemvej mellem på den ene side ligegladheden og på den anden side det store offer, som kun få er villige til at påtage sig. En sådan mellemposition kunne være at følge det princip, som den amerikanske filosof Peter Wenz har foreslået: Bestræb dig på at gøre en lille smule mere end dem, du almindeligvis sammenligner dig med. Ingen lider skade af at efterleve princippet, og hvis alle følger det, opstår en positiv spiral, hvor ingen afkræves store ofre.

Argument 5: Det er ikke mit bord

Et femte argument, der i nogen grad er beslægtet med de to foregående, findes i forskellige versioner. En på vor breddegrader udbredt udgave har kristent ophav. Her betvivles de fjernhedsetiske forudsætninger – forestillingen om den universelle næstekærlighed – som både idéen om menneskerettigheder og kravet om bæredygtighed er knyttet til. Vel skal vi som kristne drage omsorg for vore næste. Men de næste, vi er forpligtet til at drage omsorg for, er alene vore nærmeste. Børn, børnebørn og oldebørn tæller selvfølgelig med, mens fjerne generationer er os ligeså fremmede som folk på den anden side af kloden. De må sørge for sig selv.

Hovedparten af de kommende generationer kommer til at leve i andre dele af verden. Deres velfærd kan ikke være vort ansvar. Hvis alle brugte omsorgen på de nærmeste i stedet for på helt religiøs vis at ville være verdensfrelsere, så ville alle være omfattet af nogens omsorg. Ingen kan være underlagt urimelige krav om byrder af hensyn til vildt fremmede mennesker, hvis behov og hensigter de alligevel intet kender til.

Man kan dårligt undgå at tænke, at en sådan tilgang er noget ukærlig overfor fremmede. Omvendt er det klart, at omsorgens rækkevidde må være begrænset på en eller anden måde, hvis vi overhovedet skal overkomme at gøre noget for nogen. Spredningen af et budskab om en uoverstigelig mur mellem de nære og de fjerne kan imidlertid hurtigt få uønskede følger. Også for dem, man selv har kastet sin kærlighed på. Alle er vi jo i en eller anden udstrækning afhængige af fremmedes velvilje.

Vores afhængighed af fremmede gælder ikke mindst dem, der levede før os, og som jo kunne have gjort kloden vanskelig at leve på. Den kolde krig kunne f.eks. have udviklet sig til et atomart ragnarok, hvis begge parter havde antaget, at fremmede i tid og rum ikke vedkom dem, og at alene magt løser den slags konflikter, ikke næstekærlighed eller gensidig respekt og omsorg. Hovedparten af dem, der tilhører kommende generationer, vil være fuldstændig fremmede for os. Men de vil også i vid udstrækning være afhængige af os. Er det store ofre, der kræves af os, så vil fremmedheden givetvis spille ind. Hvis det, der kræves, igen er, at vi gør blot en lille smule mere end dem, vi sammenligner os med, så bliver opgaven mere overkommelig. Og vi slipper samtidig for de uoverstigelige mure mellem mennesker.

Argument 6: Ved vi nok?

Det sjette og sidste argument, jeg vil nævne, stiller spørgsmålstegn ved den viden, kravet om øget fokus på bæredygtighed er baseret på. Der kan enten være tvivl om videnskaben eller om vor egen indsigt. Argumentet lyder i én udgave således: Jeg føler mig ikke overbevist om, at det i det hele taget tjener noget formål at begrænse udledninger af f.eks. klimagasser. Klima- og miljøforskerne har jo en egeninteresse i at gøre problemerne værre, så de kan få flere bevillinger. Andre forskere, som ikke på samme måde er afhængige af at skræmme folk, har da også stillet spørgsmålstegn ved deres konklusioner. Vi kan ikke basere tunge beslutninger på så vagt et grundlag.

I en anden udgave af argumentet er det snarere ens egen viden, der betvivles: Det er svært for sådan en som mig at vide, hvem man skal tro, så længe der er uenighed. Og jeg vil ikke begynde at yde ofre, når jeg slet ikke føler mig sikker i min sag. Man kan ikke forlange af folk, der ikke ved ret meget om en sag, at de ofrer sig for den. Der er naturligvis en vigtig kerne af sandhed i begge de to versioner af argumentet. I mange af de temaer, som er relateret til spørgsmålet om bæredygtighed, er der en betydelig videnskabelig usikkerhed. Det gælder klimaspørgsmålet, akkurat som det gælder spørgsmål om ressourcemangel eller om udledninger af kvælstof og fosfor. Og for den menige borger er det naturligvis endnu vanskeligere at gennemskue argumenterne.

Usikkerheder findes i alle livets forhold, men ingen holder sit liv på standby af den grund. I spørgsmål om bæredygtighed findes også usikkerheder, og alligevel handler vi. Ud fra den bedste viden vi på et givet tidspunkt kan opnå. Man kan ikke forlange, at folk har omfattende og detaljeret indsigt i svære emner. Men vi friholder os heller ikke for ansvar, fordi vi lukker øjnene. Ingen kræver omfattende ofre af enkeltindivider, når der

er stor usikkerhed om virkningen. Omvendt er der ikke alene tab ved at begrænse fremtidige farer. Man kunne have gevinst ud af det. Sociale, samvittigheds- og engagementsmæssige gevinster – måske tilmed økonomiske på længere sigt.

Etisk argumentation trods alt

Der er mange argumenter i omløb mod at bruge yderligere kræfter på hensyntagen til kommende generationer. Argumenter, der fortjener en seriøs behandling. Jeg skal dog ikke her føje yderligere til de få hints, jeg allerede har givet, men vil overlade det til læseren at vurdere de anførte argumenters vægt.

I stedet skal jeg hæfte mig ved, at også argumenterne mod at sætte mere fokus på bæredygtighed grundlæggende er (eller i hvert fald som oftest kan blive) konstrueret på etisk vis. Handlinger forsvares således typisk med argumenter, man forventer, at også andre vil kunne acceptere. Inklusive kommende generationer. Der er en underforstået antagelse, at også alle andre vil opnå vor accept, hvis de anvender argumenterne i tilsvarende situationer. Det bør endog gælde i tilfælde, hvor vi selv kan forvente at blive negativt berørt af følgerne.

Manglende fokus på bæredygtighed kan ikke reduceres til et spørgsmål om kynisme, forglemmelse og åndelig slaphed. Man bør forholde sig direkte til de etiske argumenter, der anvendes, hvis man vil have andre til at agere anderledes. Det er ikke særligt respektfuldt i udgangspunktet at antage, at folk godt ved, hvad de burde gøre, men bare ikke gør det. Den logiske konklusion bliver hurtigt, at man slet ikke behøver forsøge sig med argumenter. Dem lytter folk alligevel ikke til. I stedet må man koncentrere sine kræfter på at lokke og presse og manipulere.

Fornuft eller følelser?

Men er det ikke også sandt, at vi ikke styres ret meget af argumenter og fornuft? At det i realiteten er følelser og intuitioner, der kører rundt med os? Svaret er, at der her alt for hurtigt opstilles en falsk modstilling. Folk, der gør sig overvejelser om noget, gør det jo i reglen, fordi de føler for det. Folk, der føler for noget, gør sig da også tanker derom. Der kan aldrig være tale om to uafhængige departementer. Vi raffinerer jo tværtimod løbende vore følelser og intuitioner, når vi påvirkes af argumenter, akkurat som vi inddrager følelser og intuitioner, når vi løbende kalibrerer vore argumenter.

Vi er af god grund tilbageholdende overfor konklusioner, der synes at følge af snørklede argumentationskæder, vi har svært ved at sætte en finger på, men som vi intuitivt fornemmer, er forkerte. Somme tider må vi naturligvis erkende, at en argumentation kan vise sig at have stor styrke, selvom vi ved første øjekast finder den fremmedartet og derfor forholder os skeptisk tilbageholdende. I så fald omlægger og raffinerer vi vore intuitioner på området. I de fleste tilfælde er det dog den umiddelbare intuition, der er værd at følge. Vi fornemmer argumenters svaghed, længe før vi finder frem til det præcise sted, hvor det er gået galt. Intuitionen er nemlig allerede raffineret gennem års erfaringer og overvejelser. Det er på den basis, nye argumenter må finde fodfæste og vinde indpas.

Komplekse problemer

I komplekse problemstillinger er der aldrig entydige konklusioner. Det gælder i etiske spørgsmål, akkurat som det gælder i videnskabelige. Dømmekraften overbebyrdes, når problemer bliver tilstrækkeligt komplekse. Forskellige personer kan ende med forskellige, men hver for sig rimelige konklusioner. Den enkelte person kan ændre holdning over tid. Det betyder ikke, at det hele er subjektivt og tilfældigt. Selvom der ikke kan fældes entydige domme, er alting ikke lige godt. Der er i reglen et begrænset spektrum af rimelige vurderinger. Udenfor ligger alle fejlskuddene.

Var der kun én korrekt konklusion i selv komplekse spørgsmål, måtte vi indrette os efter det. Vi kunne lade et hold eksperter finde frem til de korrekte beslutninger. Er der derimod tale om et spektrum af rimelige vurderinger, stiller sagen sig anderledes. Så kan vi ikke forlade os på, at eksperterne finder den korrekte løsning. Det betyder omvendt ikke, at vi så skal smide eksperterne på porten, sådan som en tidligere statsminister en overgang mente. Eksperternes viden, råd og anbefalinger er guld værd. De hjælper os med at kvalificere beslutningerne, fjerne fejlskuddene og holde os indenfor rimelighedens grænser. Entydighed kan de derimod ikke sørge for.

De få og de mange

Det er én af grundene til, at demokrati er så god en idé at anvende i komplekse spørgsmål. Ikke blot kan man få de berørtes bekymringer, behov og ønsker på banen. Nok så vigtigt er det, at man både kan få så mange argumenter bragt i spil, at selv den bedste ikke på forhånd vil kunne kende dem alle, og få dem testet i fri dialog. Man kan strides om argumenter, hvis konsekvenser ingen enkeltperson har kapacitet til helt at

tænke igennem. Uden forventning om, at man kan finde frem til det korrekte svar. Og dog kan man ende op med rimelige løsninger. Som løbende kan bøjes og files til, når betingelserne ændrer sig, og erfaringerne løber ind.

Demokratiet store styrke er, med den antikke græske filosof Aristoteles' ord, at de mange tilsammen bliver bedre end de få (eksperter), selvom de få hver for sig er bedre end de mange hver for sig. Sværminelligens hedder det vist på nudansk. Vi opererer alle indenfor vores egen begrænsede horisont. Tilsammen repræsenterer vi imidlertid så bredt et spektrum af viden og erfaring, at de manges fælles konklusion vil være bedre end de få udvalgte. En fri og åben beslutningsproces vil samtidig i længden være bedre til at fjerne vildskud end nogen anden proces. Det er den samme pointe, der ligger bag berømte bon mot, som måske, måske ikke stammer fra den amerikanske præsident Abraham Lincoln: "Man kan snyde hele folket en del af tiden, og man kan snyde dele af folket hele tiden, men man kan ikke snyde hele folket hele tiden".

Demokrati og bæredygtighed

Demokrati er for eksisterende mennesker, men hvad med fremtidige generationer? Burde de ikke have en plads i beslutningsprocessen? Lad os antage, at der vil være mennesker på kloden – og i vores land – i tusinder af år endnu. Og lad os antage, at alle i udgangspunktet tæller lige. Det kunne i princippet betyde, at alle de mange fremtidige interesser kom til at veje så tungt, at nutidige interesser stort set måtte forbigås. En ligelig repræsentation af alle generationer i Folketinget ville dårligt nok give plads til en enkelt repræsentant for nutiden. Tænkte de fremtidige generationer i selviske baner, ville de måske kræve, at det nutidige forbrug blev minimeret, mens den størst mulige andel af alle indtægter blev investeret i fremtiden. Der ville i så fald opstå det paradoks, at ingen generation nogensinde ville kunne anvende noget på sig selv, men måtte sende så meget som muligt videre.

Mere meningsfuldt ville det være at finde en formel, som alle generationer kan leve med. Brundtland-rapportens krav om ikke at bruge mere, end at også fremtidige generationer kan få opfyldt deres behov i samme udstrækning som den nuværende generation, er en formel af denne slags. Hvad det mere præcist vil betyde, er mere usikkert. Som nævnt er der af gode grunde ganske uensartede forventninger til, hvad videnskaben vil kunne tilbyde fremtiden. Så nogle vil være parat til dristigere udspil end andre – uden dermed at lade hånt om fremtidens behov.

Netop derfor tilbyder demokratiet sig som en rimelig måde at håndtere dette problem. Ikke blot for vor egen generation, men også for dem, der følger efter. Når dele af befolkningen nærer store forhåbninger til videnskab og teknologi, mens andre forbliver skeptiske, så vil det rimeligste være løbende at afgøre sagen gennem demokratiske procedurer. Det behøver ikke altid og helt ned i detaljen være parlamentariske processer og vedtagelser. Offentlighedens dialoger, lokale beslutninger og markedsvalg vil også virke med.

Den sammensætning af forsigtige skeptikere og vovemodige optimister, som vi finder i dag, vil næppe være meget anderledes end den, man vil finde blandt fremtidige generationer. Derfor kan vi også dårligt bebrejdes de beslutninger, vi træffer, så længe vi gør det på demokratisk vis, med brug af den bedste viden og de bedste etiske argumenter, vi hver især har kunnet opdrive. Vi kan håbe på, at det også vil være den måde, vore efterkommere håndterer deres udfordringer.

Finn Arler er ph.d., dr.scient. og lektor ved Institut for planlægning, Aalborg Universitet samt leder af Center for Etik i Praksis

← Forrige Indlæg

Næste Indlæg →

Om Baggrund

Tilmeld nyhedsbrev